

กระบวนการทัศน์ในการ อบรม เลี้ยงดูเด็ก แนวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น

ชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคนต้องเกี่ยวเนื่องด้วยปัจจัย ๔ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ด้วยปัญญา ไม่บริโภคด้วยตัณหา ให้การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเกื้อหนุน ช่วยให้มีเรี่ยวแรงกำลัง ในการทำกิจ หน้าที่ ศึกษาเล่าเรียน ทำงานทำการ บำเพ็ญสมณธรรม บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้ได้ผล บริโภคเพื่อเป็นปัจจัย เป็นเครื่องเกื้อหนุน ให้เราดำเนินชีวิตที่ดี พัฒนาตนเอง และทำสิ่งที่ดีงามได้ยิ่งขึ้นไป

ข้อปฏิบัติในการฝึกหรือศึกษาเบื้องต้นที่พระพุทธเจ้าทรงเห็น คือ

๑. สำรวมอินทรีย์ คือ รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็น เช่น ดูเป็น ฟังเป็น (อินทรีย์สังวร)
๒. รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักกินพอดี กินด้วยปัญญา (โภชนเมตตัตถุญฺจา)
๓. เป็นคนที่ตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่เห็นแก่หลับแค้นนอน ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการทำกิจหน้าที่ของตน แล้วก็บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา พัฒนาตนด้วยชีวิตแห่งการเรียนรู้ ฝึกหัดให้เจริญก้าวหน้า ทำประโยชน์สุขให้สำเร็จทั้งแก่ตนเองและแก่สังคม (ชาคริยานุโยค)

เด็ก ๆ จะต้องฝึกในเรื่องโภชนเมตตัตถุญฺจา ให้มีความรู้จักประมาณในการบริโภค ซึ่งจะมีผลดีต่อชีวิตของตนเอง เป็นการฝึกในขั้นศีล คือ เป็นการฝึกพฤติกรรมในการรับประทานอาหารหรือในการบริโภค แล้วก็ขยายไปถึงสิ่งอื่นๆ ที่เรากิน ใช้ บริโภคทั้งหมด เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ก็พิจารณาทำนองเดียวกัน คือ พิจารณาเหตุผลมองเห็นคุณค่าที่แท้

ความเป็นผู้เลี้ยงง่าย ก็เป็นหลักสำคัญ เด็ก ๆ หรือ ลูก ๆ ที่บ้าน อยู่กับพ่อแม่ก็ต้องนึกคิดว่าเรายังไม่มีความพร้อมที่จะหากินด้วยตนเอง คุณพ่อคุณแม่หาเงินทอง ตั้งใจเลี้ยงดูเราให้เจริญเติบโต ให้มีการศึกษา ท่านต้องเหน็ดเหนื่อยหนักทั้งกายและใจ เราจึงไม่ควรรบกวนคุณพ่อคุณแม่ให้มากนัก ถ้าเข้าใจวัตถุประสงค์แล้วใช้ปัญญาในการบริโภค ก็จะมีชีวิตที่พัฒนาจริง พร้อมทั้งเป็นผู้เลี้ยงง่ายและได้ชื่อว่าเป็นผู้มีน้ำใจต่อคุณพ่อคุณแม่ รักคุณพ่อคุณแม่จริง จะทำให้คุณพ่อคุณแม่ซาบซึ้งใจ และมีความสุขขึ้นเยอะเลย

การใช้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น โดยเฉพาะเด็ก ๆ ถ้าปฏิบัติตามหลักการนี้ก็就会有ความภูมิใจและมั่นใจในตนเอง เพราะเป็นการปฏิบัติที่เกิดจากปัญญา คนที่มีปัญญาทำด้วยความรู้ เมื่อทำอะไรด้วยความรู้ก็จะมีคามมั่นใจในตนเองอย่างจริงจัง ไม่ใช่มั่นใจตามเสียงเขาว่า

ทั้งหมดนี้เป็นข้อปฏิบัติที่บูรณาการศีล สมาธิ ปัญญา ครอบ มีทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาที่ถูกต้อง ซึ่งสัมพันธ์กันเป็นระบบ คือ ระบบแห่งการดำเนินชีวิตของเรา ที่เป็นอยู่อย่างถูกต้องดีงาม ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุขมั่นคง

วิสัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด

วิสัย เป็นการจัดสรรโอกาส ทำให้ชีวิตและสังคมมีระบบระเบียบ ดำเนินไปโดยสะดวก คล่องตัว ได้ผล มีประสิทธิภาพ และเป็นโอกาสแก่การพัฒนามนุษย์ด้วย

ในระบบการฝึกคนที่เรียกว่า การศึกษา พระพุทธเจ้าจัดเป็น ๓ ด้าน คือ **ศีล สมาธิ ปัญญา** การฝึกในระดับต้นๆ เรียกว่า ศีล การฝึกศีล คือ ฝึกให้มีวินัย เมื่อคนปฏิบัติตามวินัยจนเกิดเป็นคุณสมบัติของเขาขึ้นมา คุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้น เรียกว่า **ศีล**

ความสำคัญของวินัยอยู่ที่การฝึกคนให้มีศีล เป็น**รุ่งอรุณของการศึกษาหรือแสงเงินแสงทองของชีวิตที่งดงาม**

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อพระอาทิตย์จะอุทัย ย่อมมีแสงเงินแสงทองขึ้นมาก่อน ฉะนั้น ชีวิตที่งดงามจะเกิดขึ้นโดยมีความถึงพร้อมด้วยศีลหรือความมีวินัยนี้เป็นสิ่งบ่งบอกเบื้องต้นแรกด้วย ฉะนั้น ถ้าคนตั้งอยู่ในวินัยมีศีลแล้ว ก็มั่นใจได้ว่าชีวิตที่งดงามจะเกิดขึ้น เท่ากับว่าพระพุทธเจ้าตรัสให้คำรับรองไว้ว่าศีลหรือความมีวินัยเป็นรุ่งอรุณของการศึกษา เป็นสัญญาณว่ามนุษย์จะมีการพัฒนาและมีชีวิตที่งดงามต่อไป

วิธีเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก

- สร้างวินัยด้วยการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน หลักการนี้ใช้ได้ดีกับเด็ก ๆ เพราะเขาเพิ่งเข้ามาสู่โลก เราก็เริ่มให้อันที่ดีเข้าไปเสียก่อนเลย ฉะนั้น ตัวแบบจึงมาจากพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่มีวินัยดี ก็มีหวังว่าลูกจะมีวินัยดีด้วย
- ใช้วินัยที่ลงตัวแล้ว คือวัฒนธรรมมาช่วย เช่น พ่อแม่พาเด็กไปในสถานที่ที่ต้องให้บริการแก่คนจำนวนมาก พ่อแม่ไปเข้าแถวรอคิว เด็กก็ไปเข้าแถวด้วย ต่อไปเด็กก็เข้าแถวรอคิวเอง โดยไม่ต้องตั้งใจฝึก ไม่ต้องไปสอนให้ปากเปียกปากแฉะ วัฒนธรรมเข้าแถวก็มีมาเองจากการถ่ายทอดความเคยชิน นี่คือนวินัยที่กลายเป็นวิถีชีวิต
- สร้างวินัยให้ได้ผลด้วยระบบสัมพันธ์ขององค์รวมที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการกันด้วย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ประสานกัน สิ่งที่ฝึกนั้นก็กลายเป็นชีวิตจริงของเขา
- สร้างวินัยโดยใช้ปัจจัยอื่นช่วยเสริม เช่น ความเป็นกัลยาณมิตร ถ้าครูอาจารย์น่ารัก ทำให้เด็กมีความอบอุ่นสบายใจ เด็กก็อยากจะทำดี ครูอาจารย์ที่เขารัก เคารพ และศรัทธานั้น พอพูดอะไรลูกศิษย์ก็อยากทำอยู่แล้ว และเขาก็มีความสุขที่จะทำตามด้วย วินัยก็เกิดได้ง่ายความเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นต้นแบบที่ดีของพฤติกรรม (ศีล) มีความรัก ทำให้เกิดความอบอุ่น มีความเป็นกันเองพร้อมศรัทธาและความสุข (จิตใจ) รู้เหตุรู้ผล สามารถบอกได้ว่าทำอย่างนั้นแล้วมีผลอย่างไร ทำให้เด็กเข้าใจเหตุผลและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ (ปัญญา)

ในการสร้างวินัยต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงกัน คือ

๑. กัลยาณมิตร เป็นผู้นำและแบบอย่าง เป็นบุคคลที่มีการฝึกฝนพัฒนาดีแล้ว
๒. ฉันทะ คือ ความรักดี ใฝ่ดี ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม
๓. อัตตสัมปทา คือ การทำตนให้ถึงพร้อม ต้องการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ มีจิตสำนึกในการศึกษาการปฏิบัติตามธรรมวินัย คือ ดำเนินการตามหลักการ กฎเกณฑ์ กติกา ถ้าหมู่มนุษย์ปฏิบัติอยู่ในดุลยภาพนี้สังคม ก็จะไม่เสียหลักและจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี มีดุลยภาพ

Children learn what honesty is from our ways of handling life situations. When our kids are young, at least, they assume that our way is the right way to do things.

